

KORESPONDENCJA

IZYDORY DĄMBSKIEJ

Z ROMANEM WIToldem INGARDENEM

Listy przeczytali, przepisali,
opracowali oraz wstępem poprzedzili
RADOSŁAW KULINIAK, DOROTA LESZCZYNA,
MARIUSZ PANDURA, ŁUKASZ RATAJCZAK

Kęty 2018
WYDAWNICTWO
MAREK DEREWIECKI

Korespondencja Izydory Dąbskiej z Romanem Witoldem Ingardenem

© 2018 by spadkobierczyni Izydory Dąbskiej

© 2018 by spadkobiercy R.W. Ingardena

© 2018 by Radosław Kuliniak, Dorota Leszczyna, Mariusz Pandura, Łukasz Ratajczak
for the edition and introduction

The license for this edition belongs to the Wydawnictwo Marek Derewiecki.
All rights reserved.

Wydanie pierwsze

Recenzenci: Prof. dr hab. Honorata Jakuszko

Prof. zw. dr hab. Bolesław Andrzejewski

Redakcja i korekta: Łukasz Front

Skład tekstu i projekt okładki: Łukasz Derewiecki

Druk i oprawa: Łódzkie Zakłady Graficzne sp. z o.o.

ul. Chemików 2

95-100 Zgierz

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
pochodzących z Funduszu Promocji Kultury

**Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.**

ISBN 978-83-65031-04-4

WYDAWNICTWO MAREK DEREWIECKI

ul. Szkotnia 29a, 32-650 Kęty

tel./fax (33) 8454149, 603931607

e-mail: wydawnictwo@derewiecki.pl

Księgarnia: www.derewiecki.pl

Dystrybucja: tel. 502637305

Na drzewie milczenia wisi jego owoc – spokój.

Arthur Schopenhauer

SPIS TREŚCI

WSTĘP	6
IZYDORA DĄMBSKA – PANI PROFESOR WŚRÓD LWOWSKICH FILOZOFÓW	16
1. Wśród „doktórek” Kazimierza Twardowskiego we Lwowie	16
2. Powojenna współpraca Romana Witolda Ingardena z Izydorą Dąmbką w ramach redakcji „Studia Philosophica”	28
3. Dąmbka zawsze lubiła wielkie wyzwania! Rozprawa habilitacyjna Kazimierza Twardowskiego	34
4. Asystentka w seminarium filozoficznym u Twardowskiego. Przekład <i>Nowych rozważań dotyczących rozumu ludzkiego</i> Gottfrieda Wilhelma Leibniza	45
5. Powojenne „cartesiana” Izydory Dąmbkiej	83
6. Kariera uniwersytecka Izydory Dąmbkiej. Sprawa krakowska	104
KORESPONDENCJA IZYDORY DĄMBSKIEJ Z ROMANEM WITOLDEM INGARDENEM	127
ANEKS. KORESPONDENCJA IZYDORY DĄMBSKIEJ Z MARIĄ INGARDENOWĄ (WYBÓR)	336
INDEKS NAZWISK	338

WSTĘP

Mamy niewątpliwie zaszczyt przedstawić polskiemu Czytelnikowi kolejny – po publikacji korespondencji Romana Witolda Ingardena z Kazimierzem Twardowskim, Wincentego Lutosławskiego z Twardowskim i Władysława Weryhy z Twardowskim¹ – obszerny tom korespondencji, tym razem pomiędzy Izydorą Dąmbką a Romanem Witoldem Ingardenem. Obejmuje on listy z lat 1933–1968. Stanowią one komplet pism, które znajdują się w spuściznach obojga filozofów². Nie oznacza to jednak, że zachowały się w całości. Jak wynika z naszych badań, Ingarden z Dąmbką mogli wymienić między sobą znacznie więcej listów, zarówno w okresie lwowskim, jak i po II wojnie światowej. W latach trzydziestych ubiegłego wieku działał się to, gdy poważnie chorował już we Lwowie Twardowski. Dąmbka, wraz z Kazimierzem Ajdukiewiczem i Heleną Śloniewską, była wówczas osobą z jego najbliższego otoczenia. Stali oni na straży i dbali o zdrowie Mistrza, starając się odciąć go od niepotrzebnych i szkodzących jego zdrowiu okoliczności. Ingarden w tym czasie, z racji obowiązków służbowych w „*Studia Philosophica*”, wielokrotnie zabiegał o bezpośredni kontakt i konsultacje u Twardowskiego. Musiał prosić o pomoc albo Ajdukiewicza, co czynił jed-

¹ Zob. *Korespondencja Romana Witolda Ingardena z Kazimierzem Twardowskim*, listy z oryginałów przeczytali, przepisali, opracowali oraz wstępem poprzedzili R. Kuliniak, D. Leszczyna, M. Pandura, Kęty 2016, ss. 436; *Korespondencja Wincentego Lutosławskiego z Kazimierzem Twardowskim. Lata 1895–1936*, listy z oryginałów przeczytali, przepisali, opracowali oraz wstępem poprzedzili R. Kuliniak, D. Leszczyna, M. Pandura, Ł. Ratajczak, Kęty 2017, ss. 456; *Korespondencja Władysława Weryhy z Kazimierzem Twardowskim*, listy przeczytali, przepisali, opracowali oraz wstępem poprzedzili R. Kuliniak, D. Leszczyna, M. Pandura, Ł. Ratajczak, Kęty 2017, ss. 798.

² Listy Ingardena do Dąmbkiej pochodzą z Archiwum Nauki PAN i PAU w Krakowie, Izydora Dąmbka (1904–1983), K III-109, korespondencja (Roman Ingarden). Natomiast listy Dąmbkiej do Ingardena pochodzą z Archiwum Rodzinnego Ingardena w Krakowie (dalej: „ARI”). Ten ostatni zbiór pozostaje pod opieką prof. Krzysztofa Ingardena, wnuka Romana Witolda Ingardena. Listy te są po raz pierwszy publikowane.

nak rzadko z uwagi na nie najlepsze z nim stosunki, albo Słoniewską, którą znał z kolei dość słabo. Pozostawała więc Dąmbska, która zawsze chętnie wspierała jego starania. Z kolei w korespondencji powojennej brakuje przynajmniej kilku listów z korespondencji Dąmbskiej do Ingardena. Zaginęły one w zbiorach archiwalnych obojga filozofów lub też zachowały się częściowo. Wiadomości w nich zawarte można jednak dość jasno i wyraźnie odtworzyć z pozostałych, zachowanych listów. W listach powojennych panują też pewne luki. Najslabiej opisany jest ostatni, krakowski okres ich współpracy. Dzieje się tak niewątpliwie ze względu na bezpośredni kontakt, który mieli wówczas ze sobą. Nie wiemy jednak, czy wśród listów powojennych w tym późnym okresie były jeszcze inne listy obojga filozofów, pisane na przykład podczas ich podróży oraz pobytu za granicą. W niniejszym wyborze publikujemy te, do których udało się nam dotrzeć i zostały nam udostępnione. Dodatkowo w „Aneksie” do prezentowanej korespondencji przedstawiamy trzy ostatnie elementy korespondencji Dąmbskiej do żony Ingardena, ukochanej Nuny, napisane i adresowane bezpośrednio po śmierci filozofa.

Niniejszą korespondencję Dąmbskiej z Ingardenem poprzedziliśmy obszernym wprowadzeniem. Odeszliśmy w nim jednak od chronologicznego omówienia poszczególnych listów. Zrezygnowaliśmy z tego na rzecz wskazania najważniejszych obszarów współpracy na niwie naukowej. Naszą uwagę w pierwszej kolejności skupiliśmy na omówieniu sytuacji doktorantek Twardowskiego na Uniwersytecie Jana Kazimierza. Dąmbska pojawiła się tam zaraz po eksternistycznym zdaniu egzaminów maturalnych w 1922 roku. Z dniem 1 października 1922 roku zaczęła studiować filozofię i polonistykę. Przychodziła na Uniwersytet Jana Kazimierza w chwili, gdy sytuacja studiujących kobiet w Galicji stała się już w miarę ustabilizowana³.

³ W polskiej literaturze filozoficznej problem kobiet studiujących na uniwersytetach został dość dobrze przedstawiony i omówiony. Pojawia się on w następujących publikacjach: M. Bogucka, *Gorsza pleć. Kobieta w dziejach Europy od antyku po wiek XXI*, Warszawa 2005; E. Chudoba, *Kazimierz Twardowski as a Feminist. The Pro-women Attitude at University and Its Consequences*, w: „International Multidisciplinary Scientific Conference on Social Sciences and Arts”, SGEM 2014, book 1, vol. 1, Albena 2014; D. Mazurczak, *Dążenia kobiet polskich do wyższego wykształcenia na przełomie XIX i XX w.*, w: *Humanistyka i pleć I. Studia kobiece z psychologii, filozofii i historii*, red. J. Miluska, E. Pakszys, Poznań 1995, s. 179–192; U. Perkowska, *Studentki wyższych uczelni polskich w latach II Rzeczypospolitej*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne”, z. 126, 1999, s. 145–157; A. Smywińska, *W poszukiwaniu prababek – o pierwszych filozofkach*

Trafiła zresztą od razu pod opiekuńcze skrzydła Twardowskiego. On zaś wiedział doskonale, co powinien zrobić z hermetycznie zamkniętym w sobie talentem. Dąbska otrzymała wówczas niepowtarzalną szansę. W 1926 roku, jeszcze przed doktoratem, Twardowski zaproponował jej u siebie w seminarium filozoficznym asystenturę. Stało się to tuż po tym, gdy Dąbska aktywnie uczestniczyła w pracach ćwiczeniowych nad jego habilitacją, po przeszło dwudziestu latach od chwili jej ukazania się. *Zur Lehre vom Inhalt und Gegenstand der Vorstellungen. Eine psychologische Untersuchung* wyszła po raz pierwszy drukiem w 1894 roku w Wiedniu w wydawnictwie Alfreda Höldera⁴. W ten sposób dała się Dąbska poznać już wówczas jako niezwykle aktywna współpracownica Mistrza i uczestniczka życia naukowego we Lwowie. Wciągnęła zresztą w projekt czytania i komentowania habilitacji Twardowskiego innych jego uczniów. W naszych rozważaniach wątek ten omawiamy, przedstawiając losy jego dysertacji, aż do chwili jej pierwszego polskiego przekładu, którego dokonała już po II wojnie światowej właśnie Dąbska za namową i przy wsparciu ze strony Ingardena.

W dalszej kolejności skupiliśmy się na pracach organizacyjnych Dąbskiej. Tym razem chodziło nam o jej aktywny udział w redakcji „*Studia Philosophica*”⁵. Jej pomoc, zwłaszcza Ingardenowi, była nieodzowna. Nasze omówienie odnosimy częściowo do okresu lwowskiego. Natomiast szerzej opisujemy powojenną reorganizację tego pisma. Opis współpracy opieramy na listach powojennych Ingardena i Dąbskiej. W redagowanym przez niego tomie trzecim tego czasopisma podjęła się ona nie tylko redakcji tzw. *Relationes*, ale zamieściła swój własny tekst i pomagała w korekcie innych prac, zwłaszcza tych pisanych w języku francuskim. Cały tom został

z *Uniwersytetu Jagiellońskiego (1897–1939)*, „Etyka”, T. 45, 2012, s. 106–118; E. Chudoba, A. Smywińska-Pohl, *Córki Nawojki. Filozofki na Uniwersytecie Jagiellońskim 1897–1967*, Kraków 2017.

⁴ Zob. K. Twardowski, *Zur Lehre vom Inhalt und Gegenstand der Vorstellungen. Eine psychologische Untersuchung*, Wien 1894.

⁵ Działalność lwowskich filozofów wokół powołania i stworzenia we Lwowie „*Studia Philosophica*” opisujemy dokładnie w oparciu o materiały z „ARI” we wstępie do *Korespondencji Romana Witolda Ingardena. Z dziejów „Studia Philosophica. Commentarii Societatis Philosophicae Polonorum*”, listy przeczytali i opracowali oraz wstępem poprzedzili R. Kuliński, D. Leszczyna, M. Pandura, Ł. Ratajczak, Kęty 2018. W ostatnim czasie udało nam się dotrzeć również do kolejnych materiałów, a mianowicie do zgromadzonych w archiwach lwowskich trzech teczek z aktami w sprawie „*Studia Philosophica*” (głównie sprawozdania z posiedzeń Komitetu Wydawniczego).

poświęcony pamięci Twardowskiego i jego uczniów, zmarłych lub zamordowanych w czasie II wojny światowej.

Trzecim obszarem, który staramy się w niniejszym wprowadzeniu opisać, była działalność translatorska Dąbskiej, związana we Lwowie z przekładem *Nowych rozważań dotyczących rozumu ludzkiego* Gottfrieda Wilhelma Leibniza. Rozpoczyna się ona w roku 1926, gdy Dąbska została bezpośrednią asystentką Twardowskiego w jego seminarium filozoficznym. Czytał on tam i poprawiał wraz ze studentami swój przekład dzieła Leibniza. Dąbska, z racji biegłego posługiwania się językiem francuskim i niemieckim, stała się osobą niezwykle pomocną, a nawet niezastąpioną na wskazanym polu działalności. Będąc asystentką Twardowskiego, zaangażowała się w prace nad powstającym przekładem dzieła Leibniza. Dało to później, już po II wojnie światowej, efekt w postaci jej własnego przekładu dzieła Leibniza w serii „Biblioteka Klasyków Filozofii”. Dąbska, obok tłumaczenia dzieła Leibniza, podjęła się też ważnych przekładów dzieł Descartes’a. Obszar ten również prezentujemy w naszym obszernym omówieniu.

Ostatnim punktem, który chcemy przedstawić, okazały się powojenne dzieje akademickie Dąbskiej. Interesował nas obszar jej starań o katedrę filozofii na Uniwersytecie Jagiellońskim w latach 1956–1957, co zostało szczegółowo przedstawione w jej korespondencji z Ingardenem⁶. Zaznaczyła się wówczas jego szczególna aktywność w ściągnięciu Dąbskiej na Uniwersytet Jagielloński. Ingarden wiedział, jeszcze ze Lwowa, kim była Dąbska i jaki był jej wkład w rozwój lwowskiej filozofii. Widział, z jakim zaangażowaniem pomagała przed wojną Twardowskiemu w działalności PTF-u i „Ruchu Filozoficznego”. Dąbska organizowała i nadzorowała wówczas całą pracę naukową we Lwowie. Przygotowywała walne zgromadzenia PTF-u. Prowadziła poszczególne posiedzenia sekcji PTF-u. Koordynowała wreszcie pracę sprawozdawczą PTF-u, zamieszczając informacje na łamach „Ruchu Filozoficznego”. Po śmierci Twardowskiego w 1938 roku przejęła wraz z Gromską redakcję tego pisma, wydając jego

⁶ Szerzej problem ten pod względem administracyjnym, obowiązujących przepisów i wydawanych w tym względzie rozporządzeń ministerialnych, opisał J. Perzanowski w: *Izydora Dąbska 1904–1983. Materiały z sympozjum „Non est necesse vivere, necesse est philosophari”, Kraków 18–19 grudnia 1998 r.*, oprac. J. Perzanowski, „W Służbie Nauki”, nr 5, Kraków 2001, zwłaszcza artykuł: J. Perzanowski, *Izydora Dąbska – filozof niezłomny*, s. 11–113.

dwa ostatnie zeszyty. Dąbska aktywnie uczestniczyła też w pracach pierwszego Komitetu Wydawniczego Dzieł Twardowskiego, na czele którego przed wojną stanął Ingarden. Dbała o zabezpieczenie zbiorów po Twardowskim przed wybuchem II wojny światowej, a po niej uczestniczyła wraz ze Słoniewską, Gromską, Ingardenem, Tadeuszem Czeżowskim i innymi lwowskimi filozofami w pracach drugiego Komitetu Wydawniczego Dzieł Kazimierza Twardowskiego⁷. Po II wojnie światowej walczyła też nieugięcie o czystość polskiej nauki uniwersyteckiej, kiedy jako wykładowca, wychowawca młodego pokolenia i nauczyciel, przez długi okres nie mogła znaleźć zatrudnienia i pracowała w Bibliotece Miejskiej w Gdańsku. Dodajmy, że Dąbska zaczynała swoją pracę jeszcze we lwowskich gimnazjach, a kontynuowała przy różnych przeciwnościach po 1945 roku na polskich uniwersytetach. Na tym polu działania Dąbskiej odznaczyły się w sposób szczególny. Dała się poznać jako doskonały wykładowca akademicki, a przez swoją niezłomną postawę i wierność zasadom oraz wartościom, wyniesionym ze szkoły Twardowskiego, ustanowiła niedościgły do dnia dzisiejszego wzór do naśladowania. Nigdy nie sprzeniewierzyła się i nie weszła w żadne układy z komunistyczną władzą. Podobnie jak Ingarden, nie podjęła dialogu z marksistami w sprawach ideologicznych. Wołała udać się na emigrację wewnętrzną, niż rozmawiać z Adamem Schaffem, Leszkiem Kołakowskim, Henrykiem Hollandem czy też Bronisławem Baczka i Zygmunt Baumanem⁸. Ingarden wiedział o tym doskonale i dlatego, jak zobaczymy, walczył do końca o jej angaż na Uniwersytecie Jagiellońskim.

Wokół wskazanych obszarów zbudowaliśmy nasze wprowadzenie do niniejszej edycji listów. Nosi ono tytuł: *Izydora Dąbska – Pani Profesor wśród lwowskich filozofów*. Naszym zdaniem mieszczą się w nim wszelkie próby określenia charakteru działań Dąbskiej. Jak już wspomnieliśmy, w naszym wprowadzeniu nie analizujemy bezpośrednio zebranych

⁷ Prace Komitetu Wydawniczego Dzieł Kazimierza Twardowskiego opisaliśmy dokładnie we wstępie do całości w tomie pierwszym *Lwowskich wykładów akademickich Kazimierza Twardowskiego*, wykłady przeczytali, przepisali oraz wstępem i wprowadzeniami poprzedzili R. Kuliniak, D. Leszczyna, M. Pandura, Ł. Ratajczak, t. I. *O idei Uniwersytetu*, Kęty 2018.

⁸ Szerzej piszemy o tym w drugim tomie książki pt. *Filozofia po ciemnej stronie mocy. Krucjaty marksistów i komunistów polskich przeciwko Lwowskiej Szkole Filozoficznej Kazimierza Twardowskiego* (R. Kuliniak, M. Pandura i Ł. Ratajczak). Tom obecnie jest w przygotowaniu i ukaże się drukiem w 2019 roku.